

ADRIAN MICHAŁ SIELICKI*

ANALIZA NARRACYJNA WYDARZEŃ W OGRODACH W EWANGELII WEDŁUG ŚW. JANA (J 18,1-11; 19,38–20,18)

NARRATIVE ANALYSIS OF THE EVENTS IN THE GARDENS
IN THE GOSPEL ACCORDING TO ST. JOHN (JOHN 18:1-11; 19:38–20:18)

Abstract: Only in the Gospel according to St. John, there is information about two gardens in which the events preceding the trial and death of Jesus and ending with the description of the burial and resurrection take place. This is evident from John's use of the word «garden» both for the Garden of Olives and for Jesus' burial place. This article is an attempt to read the theological message of the events taking place in the space of two gardens in the Gospel of St. John through the use of narrative analysis. In the first part, the author of the article defines the author of the work, narrator, addressee and lector. In the second part, he describes the time, space of the narrative and the events covered by the article. In the last part there is an analysis of the fragments of the Gospel according to St. John.

Keywords: garden, Gospel of St. John, theological message, narrative analysis.

Ewangelia według św. Jana jako jedyna mówi nie o jednym, lecz o dwóch ogrodach, z którymi związany jest nieodłącznie opis męki, śmierci i zmartwychwstania Jezusa: o ogrodzie Oliwnym (za potokiem Cedron) oraz o ogrodzie, w którym znajdował się nowy grób (niedaleko miejsca ukrzyżowania). Dlaczego Jan Ewangelista podkreśla fakt złożenia ciała Jezusa w grobie znajdującym się w ogrodzie? Czy opis zmartwychwstania Jezusa, które następuje w ogrodzie, ma głębsze znaczenie teologiczne? Jakie znaczenie dla współczesnego człowieka ma opis spotkania

* Adrian Michał Sielicki – absolwent Papieskiego Wydziału Teologicznego we Wrocławiu; e-mail: adriansielicki@gmail.com.

Zmartwychwstałego z Marią Magdaleną? Niniejszy artykuł stanowi próbę odpowiedzi na wyżej postawione pytania poprzez wykorzystanie analizy narracyjnej¹.

1. AUTOR I NARRATOR, ADRESAT I LEKTOR

Wieloletnie badania nad Ewangelią według św. Jana doprowadziły do pojawienia się poglądu wywodzącego się z odłamu krytyki liberalnej, że autorem czwartej Ewangelii był co prawda Jan, lecz nie apostoł, a tajemniczy prezbiter z Efezu, żyjący na przełomie I i II w. Znany jest on

[...] wyłącznie z cytatu Papiasza w *Historii Kościelnej* Euzebiusza: «Skoro gdziekolwiek spotkałem którego z tych, co przestawali z prezbiterami, wypytywałem go o ich zdanie, co mówili Andrzej, co Piotr albo Filip, albo Tomasz, albo Jakub, co Jan albo Mateusz, albo inny z uczniów Pańskich, ponadto co powiadają Arystion i Jan Prezbiter, uczniowie Pańscy. Zdawało mnie się bowiem, że z ksiąg nie odniosę tyle korzyści, ile z słów, drgających życiem»².

Okazuje się jednak, że o osobie Jana Prezbitera wiemy niewiele, a sam Euzebiusz miał poważne trudności w zidentyfikowaniu tej postaci. Próba wskazania jako autora czwartej Ewangelii Jana Prezbitera miała na celu wyjaśnienie przede wszystkim jej odrębności względem ewangelii synoptycznych oraz rozwiniętej teologii. Jednak półtorawiekowe badania nie rzuciły nowego światła na przywołany wyżej cytat z Papiasza. Istnienie dwóch Janów w Efezie na przełomie I i II w. nie jest niemożliwe

[...] i w świetle krytyki zarówno zewnętrznej, jak i wewnętrznej nie dotyczy w żadnej mierze autorstwa czwartej Ewangelii³.

Tradycja i treść dzieła jednoznacznie wskazują na Jana Apostoła jako autora czwartej Ewangelii⁴. Jan Apostoł, syn Zebedeusza i brat Jakuba, zgodnie z nurtem

¹ „Analiza narracyjna, nazywana także krytyką narracji, pojawiła się jako metoda interpretacji tekstów biblijnych w latach siedemdziesiątych ubiegłego stulecia. Forma narracji występuje bowiem w wielu taktach Nowego Testamentu. Na przykład ewangelie opowiadają w formie narracyjnej o życiu i działalności Jezusa, o Jego śmierci i zmartwychwstaniu. Formę narracyjną spotyka się również w niektórych fragmentach listów Nowego Testamentu (np. w 1 Kor 11,23-35). Analiza narracyjna należy do metod synchronicznych, które badają teksty biblijne z pominięciem ich procesu genetycznego” – J. CZERSKI. *Metodologia Nowego Testamentu*. Opole 2012 s. 141.

² E. DĄBROWSKI. *Jan Apostoł i Ewangelista*. W: *Podręczna encyklopedia biblijna*. T. 1. Red. E. Dąbrowski. Poznań – Warszawa – Lublin 1959 s. 511.

³ *Tamże*; o tej kwestii również: S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1: *Rozdziały 1-12*. Częstochowa 2010 s. 140-143; P. PERKINS. *Ewangelia według świętego Jana*. W: *Katolicki komentarz biblijny*. Red. W. Chrostowski. Warszawa 2004 s. 1114-1115.

⁴ Por. E. DĄBROWSKI. *Jan Apostoł i Ewangelista* s. 511; S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 135-138.

tradycji wczesnochrześcijańskiej spisał swoją Ewangelię w Efezie już jako człowiek w podeszłym wieku, choć tradycja ta nie jest w pełni jednogłośna⁵.

Około 125 r. po Chr. zarówno Papiasz, jak i Ireneusz, Orygenes czy Klemens Aleksandryjski (oraz inni)

[...] dają w tym względzie wyraz przekonaniu, które np. św. Ireneusz sformułował krótko a wymownie: «Jan, uczeń Pana który nawet spoczywał na Jego piersi, wydał Ewangelię w czasie pobytu swego w Efezie»⁶.

Św. Ignacy Antiocheński w swoich listach cytuje całe zwroty z tej Ewangelii, św. Polikarp i św. Justyn cytują ją w swych pismach, a Tacjan umieszcza całą czwartą Ewangelię w swoim *Diatessaronie*⁷.

Należy jednak zauważyć, że wielu badaczy wskazuje, iż

Ewangelia rozrastała się pomału, w ciągu długiego czasu, i że – w swej ostatecznej formie – datuje się z końca I wieku⁸.

W procesie powstawania Ewangelii bierze się także pod uwagę źródła. Oprócz pieśni o Logosie zawartej w Prologu, uczeni za R. Bultmannem przyjmują następujące źródła: źródło narracyjne o męce Jezusa (posiadające najwięcej analogii z synoptykami), źródło o znakach (*Semeiaquelle*), oraz źródło tzw. mów objawionych⁹.

J. Klinkowski w swojej książce *Analiza dramatyczna Ewangelii według św. Jana* opisuje możliwy proces kształtowania się ostatecznej wersji dzieła Janowego. Według jego koncepcji zakończenie redakcji dzieła św. Jana przypada na lata 90-100 po Chr. i następuje w Efezie. W tym okresie główną rolę w redagowaniu czwartej Ewangelii odegrał najpewniej uczeń Jana Apostoła, być może sam Jan Prezbiter, który zmarł niedługo po Janie Apostole¹⁰. Podobnie w tym względzie wypowiada ją się E. Dąbrowski¹¹ oraz S.S. Smalley¹².

Sam tekst Ewangelii poświadcza także, że jej autor był Żydem, Palestyńczykiem oraz członkiem kolegium apostołskiego.

Wskazuje na to używanie słów aramejskich: *Rabbi* (1,38), *Rabboni* (20,16), *Hosanna* (12,13) itp., liczne hebraizmy rozsiane w całym dziele, dokładna

⁵ Por. W.J. HARRINGTON. *Klucz do Biblii*. Warszawa 1982 s. 440.

⁶ E. DĄBROWSKI. *Jan Apostoł i Ewangelista* s. 511.

⁷ Por. *tamże*.

⁸ W.J. HARRINGTON. *Klucz do Biblii* s. 440.

⁹ H. LANGKAMMER. *Teologia biblijna Starego i Nowego Testamentu*. Legnica 2007 s. 325.

¹⁰ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna Ewangelii św. Jana*. Wrocław 2012 s. 38.

¹¹ Por. E. DĄBROWSKI. *Jan Apostoł i Ewangelista* s. 511-512.

¹² Por. S.S. SMALLEY. *Ewangelia według św. Jana*. W: *Słownik wiedzy biblijnej*. Red. B.M. Metzger, M.D. Coogan. Warszawa 1996 s. 160.

znajomość instytucji judaizmu oraz sposób cytowania Starego Testamentu w oparciu o jego tekst hebrajski¹³.

Warto w tym miejscu zauważyć, że egzegeci podejmowali próby identyfikacji umiłowanego ucznia Jezusa. Wynika to stąd, iż w czwartej Ewangelii cztery teksty mówią o uczniu, którego Jezus miłował (*hon ēgapa*), i są to kolejno: J 13,23; J 19,26-27; J 21,7.20-23; o drugim uczniu, którego Jezus kochał (*hon efilei*) jest mowa w J 20,2; w J 21,24 znajduje się odniesienie do umiłowanego ucznia z kontekstu poprzedniego, a w J 1,41 – bezimienne odniesienie do jednego z dwóch uczniów Jana Chrzciciela, wśród których imiennie wymieniony został Andrzej, brat Szymona Piotra. W J 18,15 występuje drugi uczeń, który był znajomym arcykapłana; w J 19,35 tekst wskazuje tego samego ucznia jako świadka przebiccia boku Jezusa. Na ogół egzegeza patrystyczna oraz egzegeza nowożytna przyjmują, że umiłowanym uczniem z czwartej Ewangelii jest ta sama osoba, czyli Jan Apostoł, i w ten nurt wpisuje się także ta praca. Niemniej należy pamiętać, że podejmowano także próby wykazania, że za tą osobą kryją się m.in.: Maria Magdalena, bogaty młodzieniec, Łazarz, Natanael, Jan Prezbiter czy Jan Marek¹⁴.

W Ewangelii Janowej możemy znaleźć pełne wyrazu sylwetki apostołów. Takiego ich nakreślenia mógł dokonać jedynie ktoś, kto znał ich osobiście. W opisach ewangelicznych znajdują się także liczne przeżycia wewnętrzne niektórych z nich (2,11.17.22; 4,27.33).

Wymieniając przy różnych okazjach członków kolegium apostoelskiego tylko o jednym autor nie ma nic do powiedzenia. A w opisie pierwszego powołania Apostołów (1,40-41) chociaż wspomina o dwóch, wymienia imię tylko jednego, jak gdyby każąc się domyślić, że drugim był on właśnie. Św. Jan Apostoł nigdzie w tej Ewangelii nie jest nazwany po imieniu, stoi niejako w półcieniu, kryjąc się za nazwą ucznia, którego Jezus miłował, to znowu tego, który widział, dał świadectwo i prawdziwe jest świadectwo jego (19,35)¹⁵.

W tekście Janowym mamy do czynienia z narracją personalną. Świadczą o tym w sposób szczególny dwa momenty: świadectwo o śmierci Jezusa (J 19,35) oraz drugi epilog Ewangelii (J 21,24 n.). Dzięki tym fragmentom

czytelnik patrzy na charakter opowiadania oczyma tej postaci i ma wrażenie bezpośredniości. Ten rodzaj pośrednika narracji jest jakby reflektorem, w którego świetle czytelnik odczytuje opowiadanie¹⁶.

¹³ E. DĄBROWSKI. *Jan Apostoł i Ewangelista* s. 511.

¹⁴ Tym kwestiom można przyjrzeć się szerzej w: S. MĘDAŁA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 134-149.

¹⁵ E. DĄBROWSKI. *Jan Apostoł i Ewangelista* s. 511.

¹⁶ J. CZERSKI. *Metodologia Nowego Testamentu* s. 145.

Adresat jest zamierzonym przez autora odbiorcą tekstu, natomiast lektor to – mówiąc najprościej – aktualny czytelnik tekstu¹⁷. Czwarta Ewangelia powstała w konkretnej wspólnocie skupionej wokół Jana Apostoła, i to ta wspólnota chrześcijan była zamierzonym przez autora adresatem. Co do miejsca ostatecznego powstania czwartej Ewangelii sprawa jest dość skomplikowana. Część biblistów wskazuje Efez, Aleksandrię i Antiochię¹⁸, a C. Keener dodaje również możliwość powstania jej w Galilei lub Syrii¹⁹. Za Aleksandrią mogłaby przemawiać polityczna atmosfera konfliktu na linii środowisk judaistycznych i hellenistycznych,

[...] rozwinięte tam szkoły filozoficzne oraz wczesne użycie tej Ewangelii na terenie Egiptu²⁰.

Jeżeli chodzi o Antiochię, to za tą miejscowością jako ostatecznym miejscem spisania Ewangelii św. Jana przemawia

[...] ewentualna droga ucieczki chrześcijan w czasie żydowskiego powstania, która mogła prowadzić przez to miasto²¹.

Również kwestia dużej wspólnoty żydowskiej, z której wywodzili się chrześcijanie, może sugerować to miejsce²². Niemniej argumenty te nie są wystarczające, aby udowodnić tezę, gdyż

wpływy antiocheńskie i aleksandryjskie można wyjaśnić wymianą teologiczną między poszczególnymi szkołami pierwotnego chrześcijaństwa²³.

Najwięcej argumentów przemawia za Efezem jako miejscem ułożenia ostatecznej wersji Ewangelii św. Jana²⁴. W kwestii tego miasta przeważał głos tradycji Kościoła²⁵. Ewangelia Jana jest ostatnią z czterech Ewangelii kanonicznych, a z treści jej wynika, że autor znał trzy poprzednie Ewangelie. Według podań św. Jan Apostoł przybył do Efezu po 70 r., tak więc powstanie czwartej Ewangelii należałoby datować po tym roku²⁶.

¹⁷ Por. *tamże*.

¹⁸ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 22.

¹⁹ C. Keener wysuwa tę hipotezę z faktu, iż autor czwartej Ewangelii w roli przeciwników Jezusa wskazuje faryzeuszów. Ma to swoje uzasadnienie, jeśli weźmie się pod uwagę jego tezę, że w latach 90. I w. w tych miejscach istniały poważne konflikty z judejskimi faryzeuszami. Więcej na ten temat: C.S. KEENER. *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*. Warszawa 2000 s. 185.

²⁰ J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 22.

²¹ *Tamże*.

²² Por. S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 161.

²³ J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 22.

²⁴ Por. W.J. HARRINGTON. *Klucz do Biblii* s. 442. S; MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 161.

²⁵ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 22.

²⁶ Por. E. DĄBROWSKI. *Jan Apostoł i Ewangelista* s. 512.

J. Klinkowski, opisując proces tworzenia ostatecznego tekstu Ewangelii Jana, mówi o „drodze teologii Janowej”²⁷. Wskazuje w niej konkretne etapy i powiązania teologii Janowej z kontekstem kulturalnym oraz historycznym i geograficznym miejsc pobytu św. Jana, rozpoczynając od Jerozolimy w latach 40. i kolejno Syrii w latach 50., Jerozolimy w latach 60., Efezu lat 60., 70. 80. i 90., a kończąc na Efezie około 100 r.²⁸ W tym procesie Janowi zawsze towarzyszyła wspólnota – różna co do liczebności. Na krótko przed śmiercią Jana Apostoła zgromadzeni przy nim chrześcijanie musieli stawić czoła nowemu zagrożeniu – gnozie, co wpłynęło także na treść spisanej Ewangelii²⁹.

2. WYDARZENIA, CZAS I PRZESTRZEŃ NARRACJI

W Biblii używane są dwa greckie słowa określające przestrzeń ogrodu: *kēpos* i *parádeisos*. W Rdz 2-3, w kontekście ogrodu Eden, stosowane jest *parádeisos*³⁰, choć np. w Ez 36,35 to samo hebrajskie słowo oddaje już greckie *kēpos*. Warto jednak zauważyć, że Ez 28,13; 31,8-9 zna również przekłady w LXX na *parádeisos*³¹. Język grecki w słowie *parádeisos* zawiera informację o żyznym, płodnym ogrodzie, nawiązując do Rdz 2,2b.

Termin określający miejsce błogosławionych – raj, jest pochodzenia perskiego. W języku asyryjskim brzmi *pardisu*, w starohebrajskim *pardes*. Słowo «Eden» oznacza przyjemność (por. Rdz 2,8) albo miejsce geograficzne. W żydowskich pismach apokaliptycznych raj jest miejscem, do którego zmierzają sprawiedliwi w czasach mesjańskich, a zwłaszcza po końcu świata czy też obecnego eonu. Będą tam domownikami Boga, będą z Nim jako jedna rodzina, będą również ponad aniołami, podobni do Boga. Niektóre teksty sugerują, że raj będzie umiejscowiony w Jeruzalem (Hen. et. 25,4; Esd 7,37). Wypowiedzi Nowego Testamentu nie są tak plastyczne, ale bardziej subtelne, uduchowione, misteryjne, enigmatyczne. Św. Paweł mówi, że chrześcijanie będą sądzić aniołów (1 Kor 6,3), natomiast Łukasz mówi o uczestniczeniu w zmartwychwstaniu (Łk 20,35-36)³².

Już Rdz umieszcza w Edenie historię związaną z początkami świata i ludzkości oraz z pierwszym grzechem. Jednak nie jest to jedyny kontekst pojawiania się motywu ogrodu: czasami dotyczy kwestii szabatu (Wj 23,11), błogosławieństwa

²⁷ J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 21-38.

²⁸ Por. *tamże*.

²⁹ Por. *tamże* s. 37.

³⁰ Por. A. PACIOREK. *Ewangelia umiłowanego ucznia*. Lublin 2000 s. 79.

³¹ O związku pomiędzy ogrodem rajskim a wizją raj u Ezechiela szerzej można przeczytać: W. CHROSTOWSKI. *Ogród Eden. Zapoznane świadectwo asyryjskiej diaspory*. Warszawa 1996 s. 124-175, 185-194, 200-278.

³² Por. M. GARCÍA CORDERO. *La esperanza del más allá en el Nuevo Testamento*. „Ciencia Tomista” 1987 nr 373 s. 219.

(Lb 24,6), jest ukazywany jako coś, czego można pożądać (1 Krl 21,2), stanowi miejsce pochówków (2 Krl 21,18), przemyśleń (Est 7,7), rodzenia się i okazywania sobie miłości (Pnp 8,13). Ogród jest porównaniem do wielkiej obfitości, jaką Bóg obdarzy swój naród (Iz 51,3; Jr 31,12; Ez 36,35), ale także do tragedii niewoli, jaka spotkała naród wybrany (Lm 2,6), jest też symbolem obietnicy jego uwolnienia z niewoli (Am 9,14). Jest miejscem fałszywego oskarżenia niewinnej osoby (Dn 13), jest obrazem wszechmocy Boga (Jl 2,3), stanowi również tło dla przypowieści (Łk 13,19). W tym kontekście spektrum znaczeniowe przestrzeni ogrodu w Biblii jest naprawdę imponujące. Czy pomiędzy historiami zawartymi w Starym Testamencie a Ewangelią św. Jana istnieją jakieś implikacje?

Pierwszym z miejsc wskazanym przez Jana jest ogród za potokiem Cedron, sąsiadujący z Jerozolimą (J 18,1). Tekst grecki brzmi w tym przypadku następująco: „peran tou cheimarrou tou Kedrôn” („za potok Cedron”). W rękopisach nazwa potoku Cedron występuje w trzech formach zapisu: *tou Kedrôn*, *tou Kedrou* i *tôn Kedrôn*³³. Warto zauważyć także, że samo wyrażenie *cheimarrou* można oddać nie tylko przez polskie: «za potok», ale również w sposób dosłowny: «zimowy strumień»

Niektórzy egzegeci uważają, że Jan dał te szczegółowe wskazówki geograficzne, aby nawiązać do 2 Sm 15,23, gdzie jest mowa o Dawidzie uciekającym przed Absalomem³⁴.

Król Dawid, uciekając przed swoim synem, przekroczył potok Cedron bosy, płacząc i mając na znak smutku zakrytą głowę (2 Krl 15,23-30)³⁵.

Autor czwartej Ewangelii znał dobrze geografę palestyńską, jednak wiele miejsc czy miejscowości wymienia tylko dla celów symbolicznych. Trudno więc powiedzieć cokolwiek pewnego w sprawie intencji autora. Niemniej wejście do ogrodu Oliwnego musiało nastąpić poprzez przejście przez Cedron, którego woda w czasie świąt paschalnych była zmieszana z krwią baranków ofiarnych³⁶.

Przekroczenie potoku Cedron stanowi przekroczenie przestrzeni, analogicznie do przekroczenia czasu w godzinie Jezusa³⁷

choć niektórzy egzegeci twierdzą, że przejście przez Cedron

[...] może również przypominać przejście przez Morze Czerwone, które ostatecznie prowadziło do Ziemi Obiecanej, a tą «nową Ziemią Obiecaną» będzie rzeczywistość nieba³⁸.

³³ Por. S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 182.

³⁴ *Tamże*.

³⁵ Por. H. STRĄKOWSKI. *Cedron*. W: *Podręczna encyklopedia biblijna*. T. 1 s. 205.

³⁶ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 402.

³⁷ S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 182.

³⁸ J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 402.

Ta interpretacja wydaje się mieć swoje potwierdzenie w tym, że Jezus udaje się z uczniami do ogrodu Oliwnego zaraz po ostatniej wieczerzy, którą obchodził z uczniami w duchu Paschy³⁹.

Ciekawe jest to, że potok Cedron ma swój związek także z ogrodami królewskimi, które „[...] znajdują się u zbiegu doliny Cedronu z doliną Hinnom” i są „[...] nawadniane przez sadzawkę Siloe i źródło En-Rogel”⁴⁰. Z Jerozolimy schodzi się do ogrodów królewskich przez Bramę Źródlaną (Ne 3,15), przez którą król Sedecjasz uciekł z oblężonego Miasta Dawidowego w 586 r. przed Chr., o czym wspomina 2 Krl 25,4⁴¹.

U synoptyków miejsce pojmania Jezusa jest oddawane przez greckie słowo *chorion*, co wskazuje na miejsce uprawne lub na Górę Oliwną⁴². Jan natomiast miejsce agonii Jezusa nazywa ogrodem, czyli greckim *kēpos*⁴³. Wydaje się, że Jan celowo w ogrodzie otwiera historię zbawienia ludzkości poprzez mękę i śmierć, by ostatecznie także w ogrodzie ją zamknąć, jako jedyny ewangelista podając w 19,41 informację, że grób Jezusa znajdował się również w ogrodzie, który położony był w miejscu ukrzyżowania, czyli blisko Golgoty⁴⁴.

Groby najczęściej znajdowały się poza miastem i były wykuwane w skale. Nierzadko służyły one do pochówku całej rodziny⁴⁵. Ciekawe jest spostrzeżenie Jana, że grób Jezusa znajdował się w ogrodzie. Należy jednak zauważyć, że dla Żydów nie było to zaskakujące. Wielu królów Judy było pochowanych w ogrodach (np. 2 Krl 21,18.26), wielu Żydów także chowało swoich przodków w grobowcach ulokowanych w ogrodach⁴⁶.

Jak już zaznaczono, ogród grobu Jezusa znajdował się w pobliżu Golgoty (łac. *Calvaria* – Mt 27,33; Mk 15,22; Łk 23,33; J 19,17). Ewangelista Mateusz i Marek podają informację, że jest to „miejsce czaszki”. To stwierdzenie wynika ze znaczenia aramejskiego słowa *gulguta*, czyli dosłownie «czaszki» (gr. *tó chranion*).

³⁹ Por. J. RATZINGER. *Jezus z Nazaretu. Cz. II: Od wjazdu do Jerozolimy do zmartwychwstania*. Kielce 2011 s. 159-165; J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 403-404; Z. KIERNIKOWSKI. *Ciało i Krew Pana*. Warszawa – Siedlce 2007 s. 16; szerzej na ten temat m.in. Z. KIERNIKOWSKI. *Eucharystia w życiu i misji Kościoła*. W: *Teologia Eucharystii w dobie I Kongresu Eucharystycznego Diecezji Legnickiej*. Red. A. Jarosiewicz, P. Kot. Legnica – Bolesławiec 2014 s. 18-38; TENŻE. *Od Paschy do Paschy. Katechezy wprowadzające w przeżywanie Triduum Paschalnego*. Pelplin – Siedlce 2014; J. RATZINGER. *Duch liturgii*. Poznań 2012.

⁴⁰ *Ogród królewski*. W: *Encyklopedia biblijna*. Red. P.J. Achtemeier. Warszawa 1999 s. 867.

⁴¹ Por. *tamże*.

⁴² Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 402.

⁴³ Por. S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 182.

⁴⁴ Por. *tamże*; J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 403, 460-461, 472-473; J. RATZINGER. *Jezus z Nazaretu* s. 163; L. RYKEN, J.C. WILHOIT. *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*. Warszawa 1998 s. 640-641.

⁴⁵ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 472.

⁴⁶ Por. W.E. LEMKE. *Ogród*. W: *Encyklopedia biblijna* s. 866; M. ROSIK. *Jezus. W przestrzeni spotkań*. Wrocław 2012 s. 118-119.

Ze względu na tę nazwę w starożytności snuto wiele domysłów. Przede wszystkim sądzono, że jest to miejsce, w którym pochowano pierwszego człowieka – Adama. Orygenes znał tę interpretację, choć sam podchodził do niej z rezerwą, a św. Hieronim stwierdził, że nazwa ta określa to miejsce, gdyż na nim dokonywano wielu egzekucji⁴⁷.

O położeniu Golgoty w pobliżu Jerozolimy, poza murami miasta i w miejscu, na którym znajdował się ogród, wiemy z relacji ewangelistów (J 19,20.41; Mt 27,32; Mk 15,20). Te dane zawierają pewne wskazania, gdzie należy szukać Golgoty na stosunkowo niewielkim terenie, jaki zajmowała Jerozolima.

Reasumując – oto mamy w tekście czwartej Ewangelii dwie przestrzenie ogrodu: Getsemani, czyli ogród Oliwny, oraz ogród, w którym znajduje się grób Jezusa. Ogród Oliwny leży na wschód od świątyni, za potokiem Cedron, najprawdopodobniej na zachodnim zboczu Góry Oliwnej, natomiast ogród grobu znajduje się na zachód od świątyni, a na północ od miejsca skazania Jezusa, blisko Golgoty, o czym świadczy tekst J 19,41.

I. de la Potterie w książce *Męka Jezusa Chrystusa według Ewangelii Jana* zauważa, że w przypadku opisywania męki Jezusa przez św. Jana mamy do czynienia ze strukturą koncentryczną. Wygląda ona następująco:

A. Wprowadzenie: aresztowanie Jezusa w ogrodzie (J 18,1-11).

B. Przesłuchanie przed Annaszem (J 18,12-27).

C. Proces przed Piłatem (J 18,28–19,16).

B'. Golgota (J 19,16-37).

A'. Epilog: pogrzeb w ogrodzie (J 19,38-42)⁴⁸.

Warto zauważyć, że A', czyli epilog, kończy się według I. de la Potteriego w momencie pogrzebania Chrystusa. Jest to jednak obraz niepełny, gdyż oprócz samego pogrzebu w tym samym miejscu następuje zmartwychwstanie i spotkanie z Marią Magdaleną, dlatego, aby dokładnie zbadać całość orędzia, należy przyjąć A' jako J 19,38–20,18, a więc objąć również wydarzenia z ogrodu po szabacie.

Dla I. de la Potteriego koncentryczne ujęcie jest istotne o tyle, o ile w procesie przed Piłatem zauważa on moment objawienia się Jezusa jako Króla wszechświata, który postanawia oddać swoje życie i zbawić ludzkość. Kiedy jednak spojrzymy na sekwencję wydarzeń ujętą w strukturze wstępującej, możemy dostrzec dość ciekawy ciąg przyczynowo-skutkowy:

⁴⁷ Por. E. DĄBROWSKI. *Golgota*. W: *Podręczna encyklopedia biblijna*. T. 1 s. 428.

⁴⁸ Schemat pochodzi z: I. DE LA POTTERIE. *Męka Jezusa Chrystusa według Ewangelii Jana*. Kraków 2016 s. 37.

		Pogrzeb w ogrodzie i wydarzenia po szabacie (J 19,38-42)
		Golgota (J 19,16-37)
	Proces przed Piłatem (J 18,28-19,16)	
	Przesłuchanie przed Annaszem (J 18,12-27)	
Aresztowanie Jezusa w ogrodzie (J 18,1-11)		

W powyższym ujęciu widzimy, że wkroczenie Jezusa do ogrodu Oliwnego rozpoczyna sekwencję zdarzeń, która doprowadza przez proces, mękę i śmierć do zmartwychwstania. Nie pozostaje to bez znaczenia dla omawianego problemu.

3. ANALIZA WYDARZEŃ W DWÓCH OGRODACH W DZIELE JANOWYM

Podobnie jak „usytuowanie całego wielkanocnego wydarzenia w ogrodzie do złudzenia przypomina pierwszy, rajski ogród Eden”⁴⁹, który to „ogród w Starym Testamencie ma znaczenie metaforyczne i symboliczne”⁵⁰, tak samo ogród, który „[...] pojawia się na początku opisu męki”⁵¹ wydaje się nawiązywać do rajskiego ogrodu, gdyż to, co w nim się wydarzyło, „[...] przypomina rajską konfrontację pomiędzy Adamem, a wężem (symbol demona)”⁵². Nie jest więc bez znaczenia, że Jan rozpoczyna opis męki Jezusa w ogrodzie i w nim go kończy.

Ogród za potokiem Cedron przywołuje po pierwsze obraz przejścia przez Morze Czerwone⁵³, jednak nadając zupełnie nową jakość: początek wprowadzenia

⁴⁹ Z. RADZIWOŁEK. *Pierwszy świadek wielkanocnego poranka według czwartego ewangelisty*. „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2:2003 nr 2 s. 37.

⁵⁰ M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji o otwartym grobie (J 20,1-18) w świetle mitu o rajskim ogrodzie*. „Collectanea Theologica” 74:2004 nr 1 s. 53.

⁵¹ J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 403.

⁵² *Tamże*.

⁵³ Por. *tamże* s. 402; S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 182.

ludzkości do nowej Ziemi Obiecanej, którą będzie rzeczywistość nieba⁵⁴. Po drugie – postać króla Dawida uciekającego przed Absalomem. Dawid przekracza ów potok boso, płacząc i z zakrytą głową, co miało być znakiem jego smutku⁵⁵. Wcielone Słowo udaje się do ogrodu po to, by być pojmane⁵⁶ i nie ma zakrytej twarzy, ale wychodzi naprzeciw swoim oponentom, gdyż to On jest Panem tej sytuacji. Konfrontuje się z tymi, którzy przyszli z Judaszem, będącym niejako symbolem szatana, jak również znakiem sprzeciwu wobec Jezusa⁵⁷. Nasuwa się w tym momencie porównanie Judasza do Adama – tego, który nie miał wystarczającej siły, by sprzeciwić się złu. Inaczej ma się rzecz z Jezusem⁵⁸. Jezus bowiem objawił swoją Bożą tożsamość⁵⁹, co przerasta Jego oponentów, którzy padli przed Nim na twarz, niejako na znak czci⁶⁰.

Uczniowie nie zostają aresztowani na prośbę Jezusa, który chroni ich przed śmiercią⁶¹ oraz klęską duchową⁶². I choć Piotr rozumiał konfrontację kohorty z Mistrzem jako zamach na Jego osobę, a nie jako realizację Bożych planów⁶³, to Jan przez przytoczenie sceny obciążenia ucha Malchosowi nadaje temu zdarzeniu znaczenie symboliczne: przez służę arcykapłan (a być może także król⁶⁴) został symbolicznie pozbawiony władzy⁶⁵. Nakaz Jezusa wypowiedziany w stronę Piotra, a dotyczący schowania miecza do pochwy, nasuwa znów skojarzenie z ogrodem. Drzewo Życia jest strzeżone przez dwóch cherubów, którzy dzierżą miecz. Jezus, który nazywa siebie Życiem, każe schować miecz temu, który chce Go bronić⁶⁶.

Kielich wspomniany przez Jezusa staje się znakiem zbliżającego się cierpienia i wydarzeń krzyża, który stanie się równocześnie zawarciem nowego przymierza. Będzie ono polegało na wpisaniu Bożego prawa w serce człowieka i na udzieleniu mu znajomości Boga, która doprowadzi go do bliskości z Bogiem i poczucia przynależności do Niego (zob. Jr 31, 31-34), a także do przebaczenia grzechów⁶⁷. W ten

⁵⁴ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 402.

⁵⁵ Por. H. STRĄKOWSKI. *Cedron* s. 205.

⁵⁶ Por. *tamże* s. 199.

⁵⁷ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 399, 400; I. DE LA POTTERIE. *Męka Jezusa Chrystusa* s. 41; S. MĘDAŁA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1 s. 183.

⁵⁸ Por. I. DE LA POTTERIE. *Męka Jezusa Chrystusa* s. 43.

⁵⁹ Por. R.A. BURRIDGE. *Cztery ewangelie, jeden Jezus*. Kraków 2014 s. 199; I. DE LA POTTERIE. *Męka Jezusa Chrystusa* s. 45.

⁶⁰ Por. S. MĘDAŁA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2: *Rozdziały 13-21*. Częstochowa 2010 s. 186.

⁶¹ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 398-399.

⁶² Por. I. DE LA POTTERIE. *Męka Jezusa Chrystusa* s. 51.

⁶³ Por. A. JANKOWSKI, K. ROMANIUK, L. STACHOWIAK. *Komentarz praktyczny do Nowego Testamentu*. Poznań – Warszawa 1975 s. 484.

⁶⁴ Por. S. MĘDAŁA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2 s. 189.

⁶⁵ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 402.

⁶⁶ Por. M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji* s. 61.

⁶⁷ Por. Z. KIERNIKOWSKI. *Od Paschy do Paschy* s. 68-70.

sposób grzech popełniony w ogrodzie przez pierwszych ludzi zostaje zgładzony i przywrócona zostaje jedność ludzkości z Bogiem. Pycha przegrywa z pokorą, nieposłuszeństwo zostaje wyparte przez posłuszeństwo⁶⁸.

W związku z tym, że niniejszy artykuł skupia się przede wszystkim na wydarzeniach w przestrzeni ogrodów, pominiemy Janowy opis procesu i śmierci Jezusa. Jednak w zakończeniu pewne elementy związane z tymi wydarzeniami zostaną wspomniane dla lepszego zrozumienia orędzia teologicznego.

Ogród grobu Jezusa może mieć swoje powiązanie z grobami królewskimi, które również znajdowały się w ogrodach⁶⁹. Grób Jezusa jest nowy, co już samo w sobie wskazuje na pewną wyjątkowość Jego pochówku⁷⁰. Ciało Chrystusa zostaje namaszczone dużą ilością wonności⁷¹, jak również owinięte w płótna⁷², co do końca wydaje się podkreślać królewski charakter Jego pochówku⁷³. Pogrzeb Jezusa zbiega się z dniem przygotowania. Wydaje się jednak, że Jan celowo zwraca uwagę na te dwie kwestie. Ciało Jezusa traktowane jest bowiem ze szczególną czcią i może ono być pewnym symbolem Kościoła, gdyż użycie słowa *sōma* przywołuje na myśl Pawłowe pojęcie Kościoła jako „ciała” (*sōma*) Jezusa. To właśnie egzystencja Kościoła rozgrywa się między uczestnictwem w zbawczej śmierci Chrystusa a ostatecznym udziałem w Jego chwale. Kościół jest więc narzędziem realizującym zbawcze dzieło Jezusa w świecie⁷⁴. Dzień przygotowania staje się czymś głębszym – przygotowaniem do nowości życia, do zmartwychwstania⁷⁵.

Szabat, czas obcowania z Bogiem⁷⁶, jest również czasem opłakiwania Mesjasza po Jego śmierci, czasem Jego nieobecności. Pomimo panującej jeszcze ciemności⁷⁷ do grobu udaje się Maria Magdalena. To ona staje przed grobem, który jest otwarty, a następnie informuje o tym fakcie Piotra i umiłowanego ucznia⁷⁸. I choć wpada w rozpacz, gdyż myśli, że zabrano ciało Jezusa⁷⁹, to ostatecznie pierwsza spotyka Zmartwychwstałego⁸⁰.

⁶⁸ Por. TENŻE. *Eucharystia i jedność*. Częstochowa 2000 s. 65-188.

⁶⁹ Por. W.E. LEMKE. *Ogród* s. 866.

⁷⁰ Por. C.S. KEENER. *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu* s. 229.

⁷¹ Por. G. RYŚ. *Moc Słowa*. Kraków 2016 s. 230-231.

⁷² Por. M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji* s. 59; J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 462.

⁷³ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 463.

⁷⁴ Por. S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2 s. 261-262.

⁷⁵ Por. R.A. BURRIDGE. *Cztery ewangelie, jeden Jezus* s. 202.

⁷⁶ Por. A. TRONINA. *Szabat archetypem niedzieli w Starym Testamencie*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1994 nr 2 s. 95-103.

⁷⁷ Por. Z. RADZIWOŁEK. *Pierwszy świadek wielkanocnego poranka* s. 22-23.

⁷⁸ Por. G. RYŚ. *Moc Słowa* s. 242.

⁷⁹ Por. S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2 s. 278-279.

⁸⁰ Por. M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji* s. 56.

Maria Magdalena wpatruje się w grób – symbol śmierci, i choć dostrzega w nim aniołów, wciąż trwa w niewierze⁸¹. Tymczasem Życie stoi za jej plecami⁸². A. Nalewaj zauważa, że w Pnp 7,1 zostaje zapisane, iż Oblubienica jest wzywana przez chór:

Obróć się, obróć Szulamitko, obróć się, obróć się, niech się twym widokiem nacieszymy.

Według niej chórzystki prowokują kobietę do tańca, do włączenia się w jego wir i w ten sposób próbuje zinterpretować kwestię podwójnego odwrócenia się Marii Magdaleny, które o ile na płaszczyźnie teologicznej jest możliwe do wyjaśnienia (duchowa przemiana), o tyle na płaszczyźnie narratywnej jest pozbawione sensu. Wynika to z użycia przez Jana dwukrotnie czasownika *strefo*. Odnosząc się do Pnp, A. Nalewaj stwierdza, że

w kilku miejscach *Pieśni* pojawiają się terminy nawiązujące do czynności odwracania czy zwracania się [...]. Cytowany werset jest barwny, pobudza wyobraźnię, a krytycy w różny sposób go objaśniają. Czasownik «wrócić się» może oznaczać «powrócić», a wówczas mamy wyraźną aluzję do «powrotu» Izraela z wygnania babilońskiego⁸³.

Maria wydaje się wyczuwać za plecami czyjąś obecność. Odwraca się i odala wzrok od grobu, jednak oko odwykłe od światła przez wpatrywanie się w ciemność grobu nie potrafi niczego dostrzec⁸⁴. M. Rosik sugeruje, że może tu chodzić o obrócenie jedynie twarzy, próbę spojrzenia przez ramię⁸⁵. Maria Magdalena wchodzi w dialog z Jezusem, coś w niej samej zaczyna się zmieniać, pomimo bólu i cierpienia, jednak wciąż myśli, że ktoś zabrał ciało Jezusa z grobu. Jest nawet gotowa sama udać się w to miejsce, gdzie złożono skradzione ciało, by zabrać je ze sobą. Nie potrafi oderwać się od zięjącego pustką grobu, czuje się bezsilna wobec tej pustki.

Jezus zadaje Marii Magdalenie to samo pytanie, jakie zadali jej aniołowie, jednak po chwili dodaje kolejne: „Czego szukasz?”. Przez użycie terminu «niewiasta» w formie tytułu wobec niej wydaje się, że Jezus sugeruje szczególne posłannictwo Marii, gdyż termin ten zostaje zastosowany wobec niej także przez dwóch aniołów⁸⁶. Pytanie: „Czego szukasz?” padło natomiast po raz pierwszy na początku Ewangelii, Jezus skierował je do dwóch uczniów Jana Chrzciciela, którzy poszli

⁸¹ Por. TENŻE. *Jezus. W przestrzeni spotkań* s. 123.

⁸² Por. H.U. VON BALTHASAR. *Serce Świata*. Kraków 2003 s. 114.

⁸³ A. NALEWAJ. *Spotkanie Magdaleny i Zmartwychwstałego w Janowej Ewangelii (por. J 20,1-2.11-18) a poszukiwanie oblubienicy w Pieśni nad Pieśniami w perspektywie intertekstualnej*. W: *Misja teologii w uniwersytecie*. Red. M. Jodkowski, A. Nalewaj, M. Piechocka-Kłos. Olsztyn 2015 s. 209-210.

⁸⁴ Por. H.U. VON BALTHASAR. *Serce Świata* s. 114.

⁸⁵ Por. M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji* s. 56.

⁸⁶ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 466.

za Nim (J 1,38). To samo pytanie Jezus kieruje do tych, którzy przybywają w celu pojmania Go: „Kogo szukacie?” (J 18,4).

Można szukać Pana, aby Go pojąć lub być przez Niego pojmanym, aby odebrać Mu życie lub aby otrzymać od Niego życie⁸⁷.

Maria Magdalena myśli, że Jezus jest ogrodnikiem, co wydaje się być oczywiste – scena rozgrywa się w ogrodzie, gdyż to właśnie w nim znajduje się grób. Jednak na poziomie metaforycznym można odczytać tę informację jako nawiązanie do rajy i momentu, kiedy przez grzech przysłała na świat śmierć, która została pokonana w ogrodzie zmartwychwstania⁸⁸. I tak jak Bóg szukał człowieka, wołając go po imieniu, tak teraz Jezus próbuje „znaleźć”, wyciągnąć z beznadziei, oderwać od grobu, a więc od śmierci Marię Magdalenę⁸⁹. Właśnie wtedy z ust Miłości Maria Magdalena słyszy swoje własne imię – jej jestestwo, jej istota, ona sama pochodząca z ust, które uznała za martwe.

Maria Magdalena staje się zupełnie nowym człowiekiem: jest, potrafi, może zwrócić się ku Życiu, oderwać się od grobu śmierci!⁹⁰ I właśnie w tym momencie jej spontaniczną reakcją jest okrzyk: „Rabbuni”, czyli „Mój nauczycielu!”. Hebrajski tytuł «rabbi» jest nadawany nauczycielom Prawa, ale również oblubieńcom. Przed Marią stoi więc zarówno jej Nauczyciel, jak i Oblubieniec. A. Nalewaj, porównując motyw głosu i wypowiedzenia imienia przez Jezusa do Pnp, zauważa, że reakcja Marii Magdaleny nawiązuje do reakcji Oblubienicy na głos Oblubieńca, która to reakcja jest wręcz wstrząsem powodującym wywędrowanie duszy z jej wnętrza, by mogła powrócić w pełni odmieniona⁹¹.

Jest to niejako nowe stworzenie, nowy początek, nowe narodziny dla Magdaleny, sprawiające, że rozluźnia się sztywny gorset, który krępował i ograniczał jej przestrzeń. Maria nie może już dłużej myśleć, że Jezus wciąż jest nieżywy. Jej cierpienie i strach runęły, czyniąc miejsce dla radości ze spotkania jej Oblubieńca⁹².

Wierzący w Chrystusa, za sprawą Jego uwielbienia, stali się prawdziwymi dziećmi Bożymi, a Ojciec Jezusa stał się Ojcem także dla nich. Sam termin «Ojciec» występuje w J 118 razy.

U Jana Jezus jest tym, który ukazuje Ojca [...]. Tylko w Jezusie można poznać Ojca, bo On jest Jego obrazem [...]. Bóg Ojciec otacza miłością Syna [...] i dlatego posyła Go do ludzi [...], aby przez Niego otrzymali zbawienie i życie wieczne (3,16). Bóg jest również Ojcem wierzących, o czym dowiaduje się Maria Magdalena w imieniu nas wszystkich [...]. Jezus objawiał nam Ojca w sobie

⁸⁷ S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2 s. 288.

⁸⁸ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 463, 473.

⁸⁹ Por. M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji* s. 57.

⁹⁰ Por. H.U. VON BALTHASAR. *Serce Świata* s. 114-115.

⁹¹ Por. A. NALEWAJ. *Spotkanie Magdaleny i Zmartwychwstałego* s. 211.

⁹² Por. H.U. VON BALTHASAR. *Serce Świata* s. 115.

samym i jeśli ktoś uwierzył Jego objawieniu, teraz może przyjąć relację synowską wobec Boga, który jest Ojcem Jezusa⁹³.

Sam Jezus powierzył Marii Magdalenie zadanie oznajmienia braciom centralnej kwestii Jego orędzia: od tej chwili On i Jego uczniowie stają się nierozłącznymi członkami jednej wspólnoty – rodziny Boga Ojca⁹⁴. Maria Magdalena nie jest tylko tą, która jako pierwsza widzi zmartwychwstałego Jezusa, nie jest także jedynie apostołką apostołów⁹⁵, lecz nade wszystko jest osobą, która niesie orędzie o nowym stworzeniu (por. 1 J 3,1-2)⁹⁶.

Jezus powierzył jej tę misję, chociaż dobrze wiedział, że świadectwo kobiet nie liczy się w kulturach I wieku. Jego uwielbienie zapoczątkowuje nową kulturę, kulturę chrystologiczną, którą Paweł streszcza w Ga 3,25-28. Ta ważna rola powierzona Marii, kobiecie, przez zmartwychwstałego Pana, jest przykładem, który powinien naśladować współczesny Kościół jako świadek, że Bóg naprawdę posłał Jezusa (por. 17,21)⁹⁷.

O ile aniołowie będący w grobie Jezusa nie zwiastują Jego zmartwychwstania, o tyle Maria Magdalena jest tą, która oznajmia: „Widziałam Pana”. Owo «widziałam» zostaje oddane przez greckie *horaō* (dostrzegam, widzę oczami wiary) w perfectum, oznaczające w grece wydarzenie w czasie przeszłym, którego skutki trwają aktualnie. Maria Magdalena zobaczyła zmartwychwstałego Jezusa i już nie może przestać Go widzieć⁹⁸. Doświadczenie żywego Chrystusa nie tylko odmienia jej życie, ale także czyni ją misjonarzem głoszącym orędzie zwycięstwa Jezusa nad śmiercią. Ta, która spotyka swego Oblubieńca, staje się figurą Kościoła, który będąc wspólnotą wierzących, nieustannie głosi zmartwychwstanie Chrystusa i przekazuje światu Jego pokój⁹⁹.

Nie bez znaczenia pozostają również inne kwestie, np. spotkania aniołowie, którzy pytają Magdalenę, dlaczego płacze. Nie posiadają oni miecza, a więc nie strzegą już dostępu do życia z Bogiem, ku któremu droga jest znów otwarta¹⁰⁰. Jednak dostęp do tej nowości nie jest wolny od dramatu poszukiwania i radości odnalezienia¹⁰¹. Pomimo podjętego trudu szukania¹⁰² nie można jego efektu pozostawić dla siebie, ale trzeba iść i głosić nowinę o zmartwychwstaniu oraz jego

⁹³ J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 470-471.

⁹⁴ Por. R.A. BURRIDGE. *Cztery ewangelie, jeden Jezus* s. 202-203.

⁹⁵ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 467.

⁹⁶ Por. T. OKURE. *Ewangelia według św. Jana*. W: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*. Red. W.R. Farmer. Warszawa 2001 s. 1356.

⁹⁷ *Tamże*.

⁹⁸ Por. S. MĘDAŁA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2 s. 292.

⁹⁹ Por. J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 475-476.

¹⁰⁰ Por. M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji* s. 61.

¹⁰¹ Por. A. NALEWAJ. *Spotkanie Magdaleny i Zmartwychwstałego* s. 213.

¹⁰² Por. M. ROSIK. *Interpretacja Janowej narracji* s. 55-58.

konsekwencjach¹⁰³, gdyż doświadczenie spotkania z Jezusem pozostawia niezatar-
te znamię na tym, który Go spotkał¹⁰⁴.

ZAKOŃCZENIE

Przestrzeń ogrodu pojawia się już na samym początku historii biblijnej jako miej-
sce stworzone przez Boga¹⁰⁵ i oddane człowiekowi¹⁰⁶, miejsce spotkania z Bogiem,
z którym człowiek trwał w jedności, dzięki czemu potrafił w takiej samej jedności
trwać z drugim człowiekiem¹⁰⁷. Jan Ewangelista zdaje się opisywać, jak wyglądał
proces odwrotny do tego, który wprowadził grzech na świat, a który ostatecznie
wyzwolił ludzkość z grzechu przez śmierć i zmartwychwstanie Jezusa, gdzie krzyż
staje w centrum tej historii¹⁰⁸, równocześnie otwierając perspektywę zmartwych-
wstania¹⁰⁹.

Jan Ewangelista nie bez przyczyny otwiera opis tego wydarzenia w ogrodzie
i w ogrodzie go zamyka¹¹⁰. W ten sposób pragnie wskazać lektorowi jego Ewangelii
to, co niesie w sobie symbol ogrodu i do jakiej rzeczywistości się odwołuje – do
Edenu, miejsca przebywania Boga, miejsca życia wiecznego i miejsca, do które-
go ostatecznie człowiek pragnie powrócić. To, czego dokonał Jezus, sprawiło, że
te pragnienia mogą być zrealizowane, bowiem oto On i Jego uczniowie stali się
nierozłącznymi członkami, a przez to mogą powrócić do relacji z Bogiem Ojcem,
który nie jest już tylko Ojcem Jezusa, ale także Ojcem wspólnoty, która w Niego
wierzy i przyjmuje Jego dar zbawienia¹¹¹.

Może się to dokonać, kiedy wierzący w Chrystusa przyjmą Ducha Świętego,
którego Jezus udzielił światu w momencie swojego skonania na krzyżu. Bez Du-
cha dzieło Jezusa pozostałoby bezużyteczne¹¹², bowiem Duch Święty jest Bożą siłą,
która kontynuuje działalność Jezusa i ją dopełnia. To Paraklet uwiecznia obecność
Jezusa pośród wyznawców i jest zasadą synostwa Bożego, które zostało udostęp-
nione ludziom. Jego działanie polega na objawieniu myśli Jezusa, aby Jego wierni

¹⁰³ Por. R.A. BURRIDGE. *Cztery ewangelie, jeden Jezus* s. 202-203.

¹⁰⁴ Por. S. MĘDALA. *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2 s. 292.

¹⁰⁵ Por. K.Z. WIŚNIEWSKI. *Stworzenie w blasku przymierza. Specyfika teologicznej lektury wszechświata*. W: *Teologiczne odczytanie stworzenia*. Red. A. Klupczyński. Poznań 2008 s. 55.

¹⁰⁶ Por. Cz.S. BARTNIK. *Dogmatyka katolicka*. T. 1. Lublin 2000 s. 304.

¹⁰⁷ Por. Z. KIERNIKOWSKI. *Eucharystia i jedność* s. 13.

¹⁰⁸ Por. W. KASPER. *Bóg Jezusa Chrystusa*. Wrocław 1996 s. 238-247.

¹⁰⁹ Por. H.U. VON BALTHASAR. *Teologia misterium paschalnego*. Kraków 2001 s. 179-266.

¹¹⁰ Por. M. ROSIK. *Jezus. W przestrzeni spotkań* s. 121.

¹¹¹ Por. R.A. BURRIDGE. *Cztery ewangelie, jeden Jezus* s. 202-203; J. KLINKOWSKI. *Analiza dramatyczna* s. 470-471; A. NALEWAJ. *Spotkanie Magdaleny i Zmartwychwstałego* s. 212; Z. RADZIWOŁEK. *Pierwszy świadek wielkanocnego poranka* s. 37.

¹¹² Por. I. DE LA POTTERIE. *Męka Jezusa Chrystusa* s. 146-154; D. WIKIERA. *Paredoken to Pneuma. Oddał Ducha. Kontekst. Rozumienie. Przesłanie*. „Ateneum Kapłańskie” 2003 t. 140 z. 1 s. 9.

moгли żyć według słów Mesjasza ujawnionych przez Kościół oświecony Duchem. To Paraklet jest obecnością Jezusa w osobie ochrzczonej, i to tak długo, jak długo Jezus przebywa u Ojca. To On, Paraklet, zamieszkuje Kościół, ożywia go i prowadzi, uwieczniając w nim swą mocą sakramenty, które są zbawczym dziełem Jezusa¹¹³, i to właśnie On otwiera dostęp wierzącym do tajemnicy Kościoła jako miejsca przyzywania swej obecności¹¹⁴.

Przemiana życia człowieka jest możliwa, o ile pozwoli on na to, by Duch Święty tej przemiany dokonał, prowadząc do spotkania ze zmartwychwstałym Chrystusem, który żyje nieustannie w Kościele. Wyjście z beznadziei grzechu jest bowiem możliwe, jednak ta możliwość jest ściśle złączona z osobą i wydarzeniem Jezusa Chrystusa, który nie tylko skonfrontował się ze złem, grzechem i śmiercią, ale przede wszystkim przywrócił nam godność dzieci Bożych.

Spotkanie Zmartwychwstałego jest możliwe, ale również konieczne. Tylko wtedy możemy stać się misjonarzami pokoju we współczesnym świecie, kiedy przyjmujemy tę ożywiającą nowinę: jesteśmy ukochanymi dziećmi Ojca w Jego Synu, który oddał za nas życie. Przyjęcie tej prawdy i życie nią, mimo że nie jest wcale łatwe, ostatecznie prowadzi do wielkiego szczęścia.

Św. Paweł stwierdza w 1 Kor 15,20: „Chrystus zmartwychwstał jako pierwociny spośród tych, co pomarli”. Jezus jest początkiem zmartwychwstania dla każdego człowieka, początkiem wielkiej odnowy. Maria Magdalena otrzymuje orędzie, które głosi uczniom Jezusa, a uczniowie mają zadanie nieść to orędzie dalej. Opis spotkania Jezusa i Marii Magdaleny w ogrodzie zmartwychwstania staje się więc nowym punktem wyjścia, nowym początkiem – oto teraz jest czas głoszenia zmartwychwstania Jezusa, przywrócenia jedności z Bogiem, szansy zbawienia, które jest dostępne dla każdego, kto uwierzy w zmartwychwstałego Syna Bożego. Głoszenie tej nowiny to zadanie wspólnoty wiary – Kościoła, każdego wierzącego w Chrystusa.

BIBLIOGRAFIA

- BALTHASAR H.U.: *Serce Świata*. Kraków 2003.
BALTHASAR H.U.: *Teologia misterium paschalnego*. Kraków 2001.
BARTNIK Cz.S.: *Dogmatyka katolicka*. T. 1. Lublin 2000.
CHROSTOWSKI W.: *Ogród Eden. Zapoznane świadectwo asyryjskiej diaspory*. Warszawa 1996.
CZERSKI J.: *Metodologia Nowego Testamentu*. Opole 2012.
Encyklopedia biblijna. Red. P.J. Achtemeier. Warszawa 1999.

¹¹³ Por. W.J. HARRINGTON. *Klucz do Biblii* s. 451.

¹¹⁴ Por. J. GUILLET. *Duch Boży*. W: *Słownik teologii biblijnej*. Red. X. Léon-Dufour. Poznań 1994 s. 234.

- GARCÍA CORDERO M.: *La esperanza del más allá en el Nuevo Testamento*. „Ciencia Tomista” 1987 nr 373 s. 209-264.
- HARRINGTON W.J.: *Klucz do Biblii*. Warszawa 1982.
- KASPER W.: *Bóg Jezusa Chrystusa*. Wrocław 1996.
- Katolicki komentarz biblijny*. Red. W. Chrostowski. Warszawa 2004.
- KEENER C.S.: *Komentarz historyczno-kulturowy do Nowego Testamentu*. Warszawa 2000.
- KIERNIKOWSKI Z.: *Ciało i Krew Pana*. Warszawa – Siedlce 2007.
- KIERNIKOWSKI Z.: *Eucharystia w życiu i misji Kościoła*. W: *Teologia Eucharystii w dobie I Kongresu Eucharystycznego Diecezji Legnickiej*. Red. A. Jarosiewicz, P. Kot. Legnica – Bolesławiec 2014 s. 18-38.
- KIERNIKOWSKI Z.: *Od Paschy do Paschy. Katechezy wprowadzające w przeżywanie Triduum Paschalnego*. Pelplin – Siedlce 2014.
- KLINKOWSKI J.: *Analiza dramatyczna Ewangelii św. Jana*. Wrocław 2012.
- LANGKAMMER H.: *Teologia biblijna Starego i Nowego Testamentu*. Legnica 2007.
- MĘDALA S.: *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 1: *Rozdziały 1-12*. Częstochowa 2010.
- MĘDALA S.: *Ewangelia według świętego Jana*. Cz. 2: *Rozdziały 13-21*. Częstochowa 2010.
- Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*. Red. W.R. Farmer. Warszawa 2001.
- NALEWAJ A.: *Spotkanie Magdaleny i Zmartwychwstałego w Janowej Ewangelii (por. J 20,1-2.11-18) a poszukiwanie oblubieńca w Pieśni nad Pieśniami w perspektywie intertekstualnej*. W: *Misja teologii w uniwersytecie*. Red. M. Jodkowski, A. Nalewaj, M. Piechocka-Kłos. Olsztyn 2015 s. 203-215.
- PACIOREK A.: *Ewangelia umiłowanego ucznia*. Lublin 2000.
- Podręczna encyklopedia biblijna*. T. 1. Red. E. Dąbrowski. Poznań – Warszawa – Lublin 1959.
- POTTERIE I.: *Męka Jezusa Chrystusa według Ewangelii Jana*. Kraków 2016.
- RADZIWOŁEK Z.: *Pierwszy świadek wielkanocnego poranka według czwartego ewangelisty*. „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” 2:2003 nr 2 s. 21-38.
- RATZINGER J.: *Duch liturgii*. Poznań 2012.
- RATZINGER J.: *Jezus z Nazaretu. Część II: Od wjazdu do Jerozolimy do zmartwychwstania*. Kielce 2011.
- ROSIK M.: *Interpretacja Janowej narracji o otwartym grobie (J 20,1-18) w świetle mitu o rajskim ogrodzie*. „Collectanea Theologica” 74:2004 nr 1 s. 39-63.
- ROSIK M.: *Jezus. W przestrzeni spotkań*. Wrocław 2012.
- RYKEN L., WILHOIT J.C.: *Słownik symboliki biblijnej. Obrazy, symbole, motywy, metafory, figury stylistyczne i gatunki literackie w Piśmie Świętym*. Warszawa 1998.
- RYŚ G.: *Moc Słowa*. Kraków 2016.
- Słownik teologii biblijnej*. Red. X. Léon-Dufour. Poznań 1994.
- Słownik wiedzy biblijnej*. Red. B.M. Metzger, M.D. Coogan. Warszawa 1996.
- TRONINA A.: *Szabat archetypem niedzieli w Starym Testamencie*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1994 nr 2 s. 95-103.
- WIKIERA D.: *Paredoken to Pneuma. Oddał Ducha. Kontekst. Rozumienie. Przesłanie*. „Ate-neum Kapłańskie” 2003 t. 140 z. 1 s. 5-20.
- WIŚNIEWSKI K.Z.: *Stworzenie w blasku przymierza. Specyfika teologicznej lektury wszechświata*. W: *Teologiczne odczytanie stworzenia*. Red. A. Klupczyński. Poznań 2008 s. 55-72.

Streszczenie: Jedynie w Ewangelii według św. Jana pojawia się informacja o dwóch ogrodach, w których mają miejsce wydarzenia poprzedzające proces i śmierć Jezusa oraz kończące je opisem pogrzebu i zmartwychwstania. Wynika to z użycia przez Jana słowa «ogród» zarówno wobec ogrodu Oliwnego, jak i miejsca pochówku Jezusa. Niniejszy artykuł stanowi próbę odczytania orędzia teologicznego wydarzeń mających miejsce w przestrzeni dwóch ogrodów w Ewangelii św. Jana poprzez wykorzystanie analizy narracyjnej. W pierwszej części autor artykułu określa autora dzieła, narratora, adresata i lektora. W drugiej części opisuje czas, przestrzeń narracji oraz wydarzenia, których dotyczy artykuł. W ostatniej części następuje analiza wskazanych w tytule artykułu fragmentów Ewangelii według św. Jana.

Słowa kluczowe: ogród, Ewangelia według św. Jana, orędzie teologiczne, analiza narracyjna.